

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті розглянуто особливості становлення і розвитку регіональних банківських систем у зарубіжних країнах: Німеччині, Франції, Іспанії, Швейцарії, США та Канаді. Описано специфіку функціонування різних видів банків та їх впливу на соціально-економічний розвиток регіонів і країн. Особлива увага приділена діяльності ощадних та кооперативних банків, які є найбільш поширеними в регіонах економічно розвинутих держав.

В статье рассмотрены особенности становления и развития региональных банковских систем в зарубежных странах: Германии, Франции, Испании, Швейцарии, США и Канаде. Описана специфика функционирования разных видов банков и их влияния на социально-экономическое развитие регионов и стран. Особенное внимание сосредоточено на деятельности сберегательных и кооперативных банков, которые наиболее распространены в регионах экономически развитых государств.

In this article the peculiarities of formation and development of regional banking systems in such foreign countries as Germany, France, Spain, Switzerland, the USA and Canada are analysed. Specificity of the functioning of different bank types and their influence on socio-economic development of regions and countries are described. The accent is made on the operation of savings-banks and cooperative banks which are wide-spread in the regions of economically developed countries.

Ключові слова: банки, банківські системи, регіональні банківські системи, регіональні банки, кооперативні банки, центральні кооперативні банки, ощадні банки.

Соціально-економічний розвиток регіонів неможливий без участі розвинутої банківської системи. Вона сприяє регіональному розвитку завдяки виконанню своїх основних функцій: акумуляції фінансових ресурсів та спрямування їх у кредити й інвестиції. Від належного функціонування банківської системи в регіоні залежить стан його економіки, і навпаки. Проблемам функціонування та розвитку банківських систем в регіонах України присвячені праці таких вітчизняних вчених, як І.Брітченко, М.Долішній, З.Герасимчук, Я.Грудзевич, Л.Гуляєва, І.Гуцал, О.Дзюблюк, О.Другов, М.Козоріз, М.Могильницька, Т.Смовженко та ряду інших. Поряд з цим недостатньо публікацій, які висвітлюють особливості розвитку банків у зарубіжних країнах. На нашу думку, світовий досвід розвитку банківських систем був би корисним для покращення функціонування вітчизняних банків у регіонах та в країні в цілому.

Мета даної статті – проаналізувати становлення і розвиток регіональних банківських систем у зарубіжних країнах.

Однією з країн, яка володіє потужною банківською системою не тільки в Європі, але і світі, є Німеччина. Крім трьох банків-гігантів, - Deutsche Bank, Dresdner Bank і Commerzbank, - у Німеччині діє близько 200 регіональних банків та інших кредитних установ, які працюють на правових засадах

акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю. Більші банки цієї групи функціонують як універсальні, з великою кількістю філій, не обмежуючись діяльністю в одному регіоні. Деякі з них – насамперед Bayerische Vereinsbank (понад 400 відділень, із них 18 – за кордоном) і Bayerische Hypotheken und Wechselbank (450 відділень; 11 відділень і представництв за кордоном) – мають високу міжнародну репутацію – крім густої мережі філій усередині країни, в їхньому розпорядженні знаходиться велика кількість зарубіжних філій. Частина цих банків є іпотечними – вони надають значні іпотечні кредити, емітують іпотечні облигації [9, с.62].

Німеччина є батьківщиною кредитної кооперації, яка за майже 150-літню історію свого розвитку перетворилась у потужну фінансову систему, що відіграє важливу роль у німецькій банківській системі. Кредитна кооперація в Німеччині представлена кооперативними банками (Volksbanken та Raiffeisenbanken), організаційно-правовою формою яких є кооператив, їх регіональними та національними об'єднаннями та розвинутою сервісною інфраструктурою. Німецька система кооперативних банків обслуговує близько 30 млн. членів-клієнтів і має загальний баланс 576,1 млрд. євро. Близько 75% всіх бізнесменів, 80% фермерів і 60% ремісників є членами кооперативних банків. Кредитні кооперативи Німеччини сформували найгустішу банківську мережу в Європі, яка складається з майже 20 тисяч кооперативних банківських установ та їх відділень, що діють фактично в кожному населеному пункті, в тому числі й сільському [2].

Порівняно з іншими видами банків, ощадні банки в Німеччині (а це 12 банків земель, що контролюють роботу близько 560 ощадних кас по всій країні, 11 будівельних ощадних кас та 37 страхових компаній) найбільш наближені до населення, дрібних та середніх підприємств. Кількість клієнтів цих установ у Німеччині перевищує 50 мільйонів. Ощадні банки залучають 38% загального обсягу заощаджень населення, тоді як приватні комерційні банки – 24%. Мережа філій ощадних банків по всій країні налічує близько 19000 установ (у них працює понад 280 тис. працівників), що втричі перевищує кількість відділень приватних банків. Завдяки цьому Німеччина в Європі посідає перше місце в Західній Європі за щільністю розміщення банків. Активи системи ощадних банків Німеччини станом на кінець 2000 р. перевищували 950 млрд. євро (для порівняння активи Deutsche Bank становили близько 900 млрд. євро). Сума депозитів, залучених ощадними банками, становила 632 млрд. євро, а сума наданих кредитів – 575 млрд. євро. [7, с.174].

Жироцентралі є центральними організаціями ощадних кас даного округу, які керують їхніми ліквідними коштами і здійснюють операції у сфері банківських послуг. Паралельно з цими традиційними операціями, жироцентралі дедалі більше беруть участь у великих промислових угодах і угодах зовнішньої торгівлі. Залежно від історії їх створення, вони є

комунальними банками або банками земель [3, с.137].

В 1985 р. в Іспанії був прийнятий закон про ощадні банки, що окреслив три основні завдання: демократизацію, професіоналізм і адаптацію ощадних банків до нової організаційної структури країни. Закон визначив територіальний принцип діяльності ощадних банків, категорії клієнтів, з якими вони можуть працювати, види активів, у які можуть вкладатися отримані кошти. В Іспанії сьогодні функціонують 47 ощадних кас і понад 19000 їх філій. Як і раніше, ощадні каси свою першочергову мету вбачають не в отриманні прибутку, а в наданні послуг. Ощадні каси залучені до певного розподілу інвестицій на регіональному рівні і повинні використовувати частину своїх ресурсів на суспільні і благодійні цілі. Вони також зобов'язані вкладати значну частину своїх коштів у державні цінні папери [7, с.176].

Сучасна структура банківської системи Швейцарії відображає особливості національної економіки, конфедеративного політичного устрою та визначає її місце у світовій економіці як одного з провідних міжнародних фінансових центрів. Протягом останніх років структура банківської системи цієї країни докорінно змінилася. За період з 1990 по 2004 роки кількість банківських інститутів зменшилася на 45,3%, а їх мережа – на 37,5%. Такі зміни відбулись в результаті концентрації та централізації банківського капіталу шляхом злиттів і поглинань банківських установ [4, с.42]. Станом на початок 2005 р. у Швейцарії налічувалось 338 банків [8, с.73]. Статистика розрізняє кілька видів банків другого рівня – кантональні, гросбанки (великі банки), регіональні, ощадні, райффайзенбанки, відділення іноземних банків, приватні банківські дома тощо.

Державними є 24 кантональні банки: держава відповідає за їхніми зобов'язаннями, а управління ними проводиться за участі органів місцевої влади. Початково вони займалися лише залученням вкладів та іпотечним кредитуванням, однак сьогодні вони перетворилися на повноцінні універсальні банки. Те саме стосується регіональних банків та ощадних кас. Частина з них є державними, частина функціонує у формі акціонерних товариств. Проте незалежно від форми власності їх діяльність має локальний характер [8, с.74].

Розвинутою є і мережа регіональних банків Франції. Особливістю системи кредитної кооперації Франції є паралельне існування трьох потужних національних систем кооперативних банків - Credit Agricole, Credit Mutuel та Banque Populaires. Креді Агріколь є кооперативним об'єднанням (групою) з трирівневою структурою: 2629 місцевих кооперативних банки (каси) є основними учасниками 43 регіональних банків, які, в свою чергу, володіють 90% капіталу Національної Каси Креді Агріколь (НККА) та сервісною інфраструктурою системи. Сьогодні система кооперативних банків Credit Agricole обслуговує дві третини французького аграрного сектора і має

активи понад 875 млрд. євро [2].

Велику роль у стимулюванні банківської діяльності на регіональному рівні відіграє центральний банк Франції. Надання Банку Франції незалежного статусу у 1993 р. викликало реорганізацію його структури, в тому числі схеми управління мережею територіальних установ. Остання не має аналогів у світі і характеризується яскраво вираженою розгалуженістю. Банк Франції володіє 211 відділеннями, зберігаючи історичні традиції організації територіальної мережі (для порівняння: Дойче Бундесбанк має 145 відділень, 9 з яких – є центральними банками земель, Банк Італії – 99, Банк Англії – тільки 2). Банк Франції завдяки мережі своїх філій адаптується до змін, які відбуваються у фінансовій та економічній системі країни. Він чутливо реагує на зміни з допомогою «Корпоративного плану Банку Франції», що складається щорічно і визначає цілі і засоби структурних підрозділів Банку, які повинні бути реалізовані у наступному році.

Аналіз економічного розвитку регіонів, моніторинг підприємств, які здійснюються відповідно до Корпоративного плану, дозволяють Банку Франції відслідковувати тенденції розвитку реального сектора економіки, проводити вибірккову кредитну політику у відношенні регіонів і окремих підприємств. Тим самим з допомогою своєї територіальної мережі Банк Франції реагує на зміни, які проходять у французькій фінансово-економічній системі. Таким чином, територіальні установи Банку Франції стимулюють економічний розвиток у регіонах, з одного боку, та інформують центральний апарат Банку Франції про зміни в економіці і грошово-кредитній політиці – з іншого. Територіальна мережа Банку Франції, яка забезпечує «присутність на місцях», є ефективним інструментом проведення його політики [1, С. 46 – 47].

У США з 1977 року діє федеральний закон суспільного реінвестування, згідно з яким всі розміщені в конкретному штаті кредитні установи зобов'язані в якості пріоритетної мети розглядати місію найбільш повного забезпечення банківськими послугами потреб економіки і населення даної території.

Управління валютного контролю Міністерства фінансів США, яке здійснює нагляд за кредитними установами, що мають федеральну ліцензію, відносить до вищої категорії престижу тільки ті кредитні організації країни, які свою політику співвідносять з такими принципами:

- ✓ висока відповідальність щодо задоволення потреб у кредитах на своїй території, враховуючи обсяги іпотечного кредитування домашнього сектора, малого бізнесу, фермерства, а також споживчого кредитування;
- ✓ більшість позик повинна бути здійснена на закріпленій території;
- ✓ налагоджена система дистрибуції позик серед фізичних осіб з різним рівнем доходу, а також серед господарюючих одиниць незалежно від масштабів діяльності;

✓ обслуговування і надання послуг кредитування як у високорозвинених, так і в депресивних районах штату або округу, який входить в зону «інтересів» кредитної організації [5, с.14].

Нормативні вимоги достатності капіталу, ліквідності активів, платоспроможності, обмежень за ризиками та інші не є повністю вичерпними при визначенні статусу кредитної організації. Важливіше значення надається інтеграції і диверсифікації відносин кредитної організації з усіма «резидентами» території.

Згадане Управління, а також низка інших, як владних, так і невідних організацій регулярно, як правило, щоквартально, відслідковують по кожному банку структуру кредитного портфеля і співставляють її зі структурою економіки і населення штатів. Аналізу підлягають пропорції в розподілі кредитів між корпоративними й індивідуальними позичальниками, між підприємствами різних масштабів діяльності (великими, середніми, дрібними), між галузями (зокрема, між сільськогосподарськими і торговельно-промисловими компаніями). Структура споживчих кредитів відслідковується і синхронізується зі структурою населення штатів: за статевою і расовою ознакою, за соціальним статусом (студенти, військовослужбовці, державні службовці, підприємці), за рівнем доходів тощо.

Виявлені диспропорції є основою для превентивного «м'якого» переконання керівництва та інших інсайдерів банків у необхідності скоригувати кредитну політику з тим, щоб вивести її із зони дії законодавства, яке захищає принцип рівного доступу населення і господарюючих одиниць до ресурсів банківського сектора. Ігнорування цих рекомендацій може мати своїм наслідком серйозні санкції з боку контролюючих державних структур і, що не менш дієвіше, з боку суспільної думки.

Завдяки цьому створений дієвий адміністративно-правовий заслін безконтрольній концентрації грошово-кредитного капіталу і банківських послуг винятково у фінансових центрах країни.

На сьогодні найбільші загальнонаціональні уповноважені банки Канади – це класичні приклади інститутів, які розпочинали свою діяльність як місцеві банки. Наочним прикладом цього є The Royal Bank of Canada. Він був заснований як приватний комерційний банк в 1864 р. групою купців із Галіфаксу. В подальшому низка об'єднань дозволила Royal bank обігнати своїх конкурентів, що зробило його найбільшим банком Канади до середини 1920-х рр. (668 філій та 8500 осіб персоналу) [6].

В 1986-1995 рр. банк просунувся в напрямі перетворення в інтегративну групу із надання фінансових послуг і відреагував наданням низки послуг з метою підвищення якості обслуговування на більш фрагментарних та конкурентних ринках.

За період з 1995 по 2001 рр. Royal bank завершив перехід від традиційного комерційного банку до стану сильно диверсифікованої фінансової групи, що надає різноманітні фінансові послуги.

Інші канадські банки – Desjardins і АТВ – довели, що можна досягнути успіху, будучи регіональним інститутом і покладатися у своїй діяльності тільки на регіон.

Desjardins Movements як установа народних кас, що базується в Квебеці, і більшою мірою обмежена його територією, став переважним фінансовим інститутом в цій провінції. Він є прикладом цілком успішного (і водночас регіонально обмеженого) лідера фінансових інститутів Канади, який має тривалу історію становлення. Перша вдала спроба застосувати принцип маленького банку для задоволення сільських потреб була зроблена в Канаді в провінції Квебек. Житель міста Лівайс, після детального вивчення систем невеликих банків, які працювали в Європі, вирішив реалізувати в Квебеці систему «народних банків», «народних кас», створену на зразок народних банків в Італії.

«Народні каси» організовані і працюють відповідно до закону Квебеку про кооперативні синдикати від 1925 р. Вони не є суто сільськими інститутами, тобто членство в них не обмежене фермерами, однак працюють швидше в інтересах фермерів, ніж в інтересах будь-якого іншого класу, завдяки високій частці фермерів у складі їх членів. Їхні трансакції – це операції компанії на взаємних засадах, оскільки вони, як правило, кредитують тільки своїх пайовиків. Хоча вони не ставлять за мету займатися іпотечним бізнесом, кредити надаються, в першу чергу, на іпотеку нерухомості. На сьогодні банк нараховує майже 3 млн. членів у своїх місцевих співтовариствах, володіє активами більше 1,6 млрд. дол., він став помітною частиною фінансової системи [6]. Цей ріст забезпечений більшою мірою тим, що банк заснований на кооперативній основі, має місцеві корені.

Alberta Treasury Branches, сьогодні відома як АТВ Financial, була заснована в 1938 р. владою Альберти для розширення переліку основних фінансових послуг населенню провінції. Як структурний підрозділ Казначейського управління в Альберті (Міністерство фінансів), АТВ стала незалежною казенною корпорацією в 1997 р. На сьогодні вона володіє 14,3 млрд. дол. активів, 13 млрд. дол. вкладів, 12,1 млрд. дол. кредитів і акціонерним капіталом в 963 млн. дол. [6]. З часу відкриття першого відділення АТВ в 1938 р. і до сьогодні широка мережа її філій, агентств і банкоматів слугувала жителям провінції. Принцип, який лежить в основі діяльності банку, звучить так: «Більше людей, більше філій, більше контактів «обличчям до обличчя», – це дозволяє нам реалізувати наш традиційний потенціал особистого обслуговування в інтересах наших клієнтів».

З викладеного вище можна зробити висновок про те, що регіональні

банківські системи економічно розвинених країн мають тривалу історію становлення. Розвиваючись під впливом історичних, політичних та економічних факторів, вони продемонстрували високу гнучкість та адаптацію до змін у країні. Масштаби діяльності зарубіжних регіональних банків різноманітні. Вони можуть охоплювати лише села чи невеликі містечка або працювати на території цілої країни. Проте характерною рисою їх діяльності є врахування територіального фактору, тобто потреб місцевої економіки і населення. Велика увага при цьому надається обслуговуванню малого та середнього бізнесу, фінансуванню регіональних проектів. Світовий досвід розвинених країн демонструє необхідність стимулювання банківської діяльності в регіонах з метою сприяння їхньому соціально-економічному розвитку і, як наслідок, країни в цілому. Вивчення еволюції та організації регіональних банківських систем зарубіжних країн є корисним та доцільним з огляду на необхідність покращення функціонування банків у регіонах України в умовах поглиблення кризових процесів у вітчизняній економіці.

Список використаних джерел:

1. Алпатов С.Б. Сеть территориальных учреждений Банка Франции на современном этапе / С.Б. Алпатов, О.Н. Антипова, В.А. Ушаков // Деньги и кредит. – 2000. - №10. – С. 40 – 47
2. Гончаренко В. В. Аналітичний звіт щодо побудови систем кредитної кооперації різних країн [Електронний ресурс] / В.В. Гончаренко // Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.htm>
3. Загорський В.С. Стратегія становлення банківської системи / В.С. Загорський, О.Д. Вовчак // Фінанси України. – 2001.- №10. – С. 132-138.
4. Кульчицька Р. Особливості сучасної банківської системи Швейцарії / Р. Кульчицька // Вісник НБУ. – 2005. - №9. – С. 40-44.
5. Пенкин А.Ф. Партнерство государства и бизнеса в банковской сфере / А.Ф. Пенкин // Деньги и кредит. – 2004. - №10. – С. 3-9.
6. Региональные банковские системы и инвестиционные процессы / Консорциум по вопр. прикл. эконом. исслед., Канадск. агенство по международ. развитию [и др.]. – М.: ИЭПП, 2007. – 134 с.
7. Рисін В. Організація ощадної справи в країнах Західної Європи / В. Рисін // Регіональна економіка. – 2003. - №1. – С.171-178.
8. Рисін В.В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Навч. посібник. – К.: УБС НБУ, 2007. – 119 с.
9. Солдатенко В. З історії розбудови банківської системи Федеративної Республіки Німеччини / В. Солдатенко // Вісник НБУ. – 2004. – №7. - С. 58 – 63.